

ЯРОСЛАВ САЙФЕРТ (1901–1986) – носител на Нобелова награда за литература (1984), е забележителен поет с богат и драматичен път на развитие. Младежките му увлечения по комунизма приключват бързо – напуска комунистическата партия още през 1929 г. и от този момент нататък, включително и по време на комунистическия режим, запазва отчетлива идеологическа дистанция, която в годините на тоталитаризма го превръща в поет изгнаник в собствената му родина.

Следователно съвсем естествено е поетическият дебют на Сайферт да бъде маркиран от идеята за пролетарско изкуство – това са стихосбирките „Град в сълзи“ (*Město v slzách*, 1921) и „Самата любов“ (*Samá láska*, 1923). Ориентацията му към поетизма обаче поставя истинското начало на неговата художествена еволюция, която очертава една трайна лирическа нагласа към деликатните, но не сантиментални, а дълбоко емоционални състояния, които Сайферт внушава чрез богати метафорични асоцииации, изразяващи безграничната вътрешна свобода на поетическия субект и неговата богата поетическа имагинерност. Заедно с *Незвал* той се открява като най-репрезентативния поет от групата на поетистите – от този период са неговите стихосбирки „На вълните на Т. С. Ф.“ (*Na vlnách T. S. F.*, 1925), която преименува в „Сватбено пътешествие“ (*Svatební cesta*), „Славейт пее фалишко“ (*Slavík zpívá špatně*, 1926) и „Пощенски гъльб“ (*Poštovní holub*, 1929).

През 30-те години, когато основната част от поетистите се ориентира към сюрреализма, Сайферт видимо се дистанцира от тях (дори пише ироничен памфлет за сюрреализма) и създава образци на интимната лирика в стихосбирките „Яблка от ската“ (*Jablko z klína*, 1933), „Ръцете на Венера“ (*Ruce Venušiny*, 1936) „Пролет, сбогом“ (*Jaro sbohem*, 1937). Срещу опасността от фашистката агресия реагира със стихосбирката „Загасете светлините“ (*Zhasněte světla*, 1938). Чрез своята поезия Сайферт става изразител както на хуманните ценности, така и на съкровените за чешкия народ символи на духовното непокорство и креативната сила. Сред неговите най-значими поетически откровения от този период са стихосбирките „Ветрилото на Божена Немцова“ (*Vějíř Boženy Němcové*, 1940), „Облечена в светлина“ (*Světlem oděná*, 1940), „Каменният мост“ (*Kamenný most*, 1944), „Една каска пръст“ (*Přilba hlíny*, 1945).

След узаконяването на комунистическата власт в Чехия през 1948 г. Сайферт смело заявява своя граждански протест с „Песен за Викторка“ (*Píseň o Viktorce*, 1950), в резултат на което в продължение на няколко години му е забранено да публикува и неговите ръкописи са изключени от издателските планове. Ето защо става възможно да бъде издадена единствено стихосбирката „Мама“ (*Maminka*, 1954), с която се връща към спомените от своето детство.

През 60-те години, когато и чешката политика, и чешката култура ясно се разграничават от съветските директиви, Сайферт издава стихосбирките „Концерт на острова“ (*Koncert na ostrově*, 1965), „Халеева комета“ (*Halleyova kometa*, 1967) и „Отливане на камбаните“ (*Odlévání zvonů*, 1967).

През 70-те и 80-те години Сайферт отново е в немилост – особено след като подписва „Харта 77“ – и издава стиховете си в самиздат, което в Чехия е една изключително мащабна по своята продуктивност система за публикуване на произведения, забранени от комунистическата цензура, някои от които по-късно излизат и официално: „Чадърът от Пикадили“ (*Deštník z Piccadilly*, 1979), „Обелискът на чумата“ (*Morový sloup*, в самиздат – 1973, официално – 1981), „Да си поет“ (*Být i básníkem*, 1983) и книгата със спомени „Цялата красота на този свят“ (*Všecky krásy světa*, 1982).

Българските издания на Ярослав Сайферт са: „И пак е пролет. Избрани стихотворения“. Превод от чешки: Вътъо Раковски, Димитър Стефанов. С., „Народна култура“, 1968; „Цялата красота на този свят“. Съст. Властимил Маршичек. Прев. от чешки: Вътъо Раковски, Соня Каникова, Димитър Стефанов, Атанас Далчев. Предг. В. Раковски. С., „Народна култура“, 1986. Предлагаме първите български преводи на стихотворението „Вечер в кафенето“ от стихосбирката „Сватбено пътешествие“ (*Svatební cesta*, 1925) и на спомена на Сайферт за Тоайен, „Деветсил“ и групата на поетистите, включен в „Цялата красота на този свят“ (*Všecky krásy světa*, 1982).

“СД”

Ярослав Сайферт

ГОСПОЖИЦА ТОАЙЕН

Сутрин никога не се излежавах до късно. Често ме пробуждаха стихове и аз охотно се вслушвах в мелодичния шепот на техните думи. Обичах жълтото и розовото небе призори и сънните целувки. Когато обаче настойчиви стихове ме хващаха за косата и ме измъкваха бързо от топлите пухени завивки, сядах на масата и пишех. Всичко останало можеше да почака.

Инак стихове обичах да пиша и на кухненската маса. Дори когато жена ми работеше на нея, чукаше пържоли или пълнеше пиле. Обичам аромата на счуканото индийско орехче. Пишех също и на кръглата мраморна масичка в някое препълнено и задимено кафене.

Но ще започна от другаде.

Пред къщата ни на някогашния булевард "Хус" в Жижков¹, обикновено в часа, когато работниците се прибираха по домовете си от фабриките в Карлин², срещах често едно странно и интересно момиче. По времето на студентските ми години все още не беше прието жените да носят панталони, както е днес.

Девойката, която очевидно се връщаше вкъщи, беше с груби дочени панталони, с мъжка кадифена риза, а на главата си беше нахлупила шапка, каквато носеха копачите. Краката ѝ бяха обути в неугледни обувки.

В усмихнатото момчешко лице обаче имаше нещо очарователно и нежно. И макар да се усмиваше, то беше по-скоро тъжно, отколкото по младежки безгрижно, но винаги в остръ контраст с грубоватата ѝ външност на работник. На няколко пъти се заглеждах в нея. Щом забеляза това и разбра, че не го правя от голо любопитство, тя ми се усмихна. От този момент вече някак си се познавахме, макар че не се осмелявах да я заговоря.

Едва след няколко години разбрах, че е работела в някакъв цех за сапуни. Ръцете ѝ бяха напукани и обгорени от разряждащите химикали. Един ден внезапно изчезна и в обичайния час аз напразно я търсех с поглед.

В човешкия живот има мигове – а те никак не са много, които дори след години остават свежи и ярки в паметта ни. А са нещо повече от незабравими. Дори и след много време имаме чувството, че току-що сме ги изживели. Един от тези мигове е случайната ми първа среща с Карел Тайге³. Ясно виждам неговото понякога дълго небръснато лице, измачканата му платнена шапка, прелестно измокрен от дъжд, както казваше Милена Йесенска⁴, впоследствие наша приятелка, неговите малко резки жестове и красивите му черни очи. С Тайге ме запозна Ст. К. Нойман⁵ у Борови⁶ на улица "Щепанска". Когато влязох, ме представи съвсем безцеремонно:

Тоайен и И. Щирски

¹ Жижков – работническият квартал в Прага – Б. пр.

² Карлин – квартал в Прага, недалече от Жижков – Б. пр.

³ Карел Тайге (1900–1951) – една от най-представителните фигури на чешкия авангардизъм, теоретик на поетизма и сюрреализма – Б. пр.

⁴ Милена Йесенска (1896–1944) – чешка журналистка, приятелка на Франц Кафка. Умира в концлагер, тъй като е помагала на евреи да емигрират. – Б. пр.

⁵ Станислав Костка Нойман (1875–1947) – поет със сложен път на развитие: от символизъм през цивилизъм до социалистически реализъм. – Б. пр.

⁶ Франтишек Борови (1812–1949) – издател с особен афинитет към модерните писатели – Б. пр.

– Ето ти още един. Все още не е, но от него със сигурност ще стане поет. Вземи го под крилото си, пък ще видим. Имам нещичко от него и то не е никак лошо.

После с Тайге се връщахме по Вацлавския площад към старата “Славия”⁷. Не влязохме обаче в кафенето. “Ухаеше времето в сладка отмала, когато разцъфтяха дърветата.” И булевардът “Народни тршида”, и крайбрежието бяха изпълнени с всякакви аромати, идващи от Петршин⁸. И реката тази вечер ухаеше, и ние вървяхме по крайбрежието край старинните перила, по ларгото, по което тогава вървяха и братята Чапек, които живееха от другата страна на моста, а с тях и другите “Твърдошийни”⁹, Зързави¹⁰, Шпала¹¹ и архитектът Хофман. Тогава все още слабо ги познавах. Тайге ми казваше стихове, които с лекота улавяше в своята дълбока и богата памет. Така от него за първи път чух стихотворението на Аполинер “Мостът Мирабо”, което по-късно, наследен от Тайге, преведох и което беше многократно рецитирано у нас. После заговори с възторг за френския език, започна да ми рецитира, но най-известните стихотворения на Верлен казваше с тих глас. Да, съвсем тихо. По-скоро ги шепнеше, сякаш на самия себе си. Едва по-късно осъзнах, че след декламацията на Шалда¹² на една от неговите публични лекции, ако не се лъжа – в Манес¹³, това беше най-впечатляващото изпълнение на стихотворение, което никога съм слушал и което бе по-въздействащо от личния прочит. Аз не си падам по рецитациите. Но Тайге сякаш издишваше стиховете и когато поемаше дъх, сякаш вдишваше красотата и ароматите. Изричаше ги с плам, но този плам не беше търсен или преднамерен. Именно така зазвучаваше тяхната скрита мелодия. Вървяхме дълго от “Славия” към моста “Новотни” и винаги когато стигахме до мелниците, където водата в яза силно бучеше, той трябваше да повиши глас, за да го чуя.

⁷ “Славия” – литературно кафе в Прага, духовен център на модернистите от различни поколения. – Б. пр.

⁸ Петршин – хълм в Прага с хубава гора и паркови алеи – Б. пр.

⁹ “Твърдошийни” (“Твърдоглави”) е първата чешка група на художници авангардисти. Първата ѝ изложба е през 1918 г. и в нея участват Йозеф Чапек, Ян Зързави и др. Доминиращото течение в групата е кубизъмът, но се наблюдава и експресионизъм. – Б. пр.

¹⁰ Ян Зързави (1890–1977) – един от най-значимите чешки художници авангардисти от периода между двете войни. Създава свой неповторим стил, за който е характерен лиризъмът на гълбинната и непостижима душевност, символизирана чрез човешкия образ със затворени очи. – Б. пр.

¹¹ Вацлав Шпала (1885–1946) – художник кубист, член на авангардистичните групи “Твърдошийни”, а после на “Осма” – Б. пр.

¹² Франтишек Ксавер Шалда (1867–1937) – първият модерен литературен критик в Чехия, отразил естетическите търсения на чешките модернисти; с особен интерес към френската литература. – Б. пр.

¹³ Манес – Дружество на художниците (Spolek výtvarných umělců Mánes), което се създава през 1887 г., като приема името на Йозеф Манес (1820–1871) – един от най-значимите художници на XIX век, организатор на културния живот в Чехия. – Б. пр.

Вече отдавна са отлетели тези думи и рими някъде във вечността, вече отдавна е замъкнал и гласът на Тайге, но язът и днес все така шуми.

Още тогава знаеше добре френски. Красотата на този език осъзнах отново в Париж, където имах чувството, че и обикновеният продавач на пазара, когато говори, рецитира стихове.

В Тайге се влюбих веднага. Оттогава започнахме да се виждаме почти всеки ден. Или у тях, или в кафенето. В него открих човека, чието приятелство беше наистина действено, а освен всичко друго той ми отвори вратата към света на изкуството.

Така че на “Деветсил”¹⁴ не му се наложи да чака дълго. В гимназията на улица “Кршеменцова” ходеха няколко талантливи младежи. Между тях и Адолф Хофмайстер, малко поразглезн от заможното си семейство, но много добър приятел. По това време той не беше сред най-активните членове. Достатъчно беше само да се запознаеш с тези хора, за да се появи Деветсил на бял свят. Един от първите беше Владимир Щулц. Още преди това с Тайге бяхме обсъдили програмата на сдружението и неговата мисия. Трябва обаче да си призная, че аз по-скоро само присъствах, тъй като Тайге вече всичко беше премислил и подготвил.

Сред първите членове наред с Адолф Хофмайстер – поет и художник, бяха художниците Алоис Вахсман и Ладислав Зис. Вахсман още от самото начало проявяваше необикновен талант. Следваха писателят Карел Ванек¹⁵ и архитектите Яромир Крейцар и Карел Хонзик. И накрая някакъв задочен съмишленик, за когото само се говореше, но самият той не участваше в срещите – Йозеф Фрич, автор на една-единствена, но затова пък интересна стихосбирка “Изкуствени цветя” (“Umělé květiny”).

Бяхме точно деветима. Но не това предопредели името на групата. Току-що беше излязла книгата “Краконошова градина” (“Krakonošova zahrada”) на братя Чапек и ние дълго я разлиствахме, търсейки подходящо название. Хофмайстер предложи “Златна папрат”, но то беше отхвърлено. В същата книжка Тайге намери “деветсил”¹⁶. Това име беше прието веднага.

¹⁴ Деветсил – литературна школа, създадена през 1920 г. с идеята за пролетарско изкуство, но основните ѝ членове се обединяват около естетиката на поетизма, формулирана от К. Тайге и В. Незвал. Пръв председател на “Деветсил” е Владислав Ванчура – белетрист в духа на поетизма. Групата издава литературния алманах “РеД” (“ReD”, абревиатура от “Revoluční sborník Devětsilu”, бълг. “Революционен сборник на Деветсил”), на чиито най-сдържателни броеве редактор е бил Я. Сайферт. Освен посочените имена, към поетизма от 20-те години се отнасят още поетите Константин Бибъл, Франтишек Халас, Вилем Завада, Франтишек Хрубин и др., както и художниците Индржих Щирски и Тоайен. – Б. пр.

¹⁵ Карел Ванек (1887–1933) – писател, известен най-вече като автор на продължението на романа на Ярослав Хашек за Швейк “Швейк в плен и по време на революцията”. Българското издание е със заглавие “Швейк в руски плен” (С., Изд. “Труд”, 1998) – Б. пр.

¹⁶ Деветсил (*devětsil*) – вид билка, чобанка, лопуш, овчарка. – Б. пр.

Тайнствената и силно лековита билка, в чието название се съдържа и магическото число девет, ни се стори най-подходяща.

Да живее “Деветсил”!

И Хофмайстер засвири на пиано наред с ликуващите фанфари на Тайге. Тогава ние бяхме точно деветима, но скоро започнаха да се присъединяват и нови членове. За жалост аз не съм никакъв хроникър, но все се надявам всичко това да е описано някъде съвсем точно. Не знам къде!

След известно време една вечер се отправих, както почти всеки ден, уж само за малко, към “Народното кафене”. Там заварих Тайге и развлечения Незвал. Веднага ми стана ясно коя е причината за това така присъщо на Незвал състояние. До художника Индржих Щирски седеше една интересна усмихната девойка, която не познавахме. “Това е художничката Манка” – кратко я представи Щирски. Бяха дошли, за да се присъединят към “Деветсил”.

Незвал беше във възторг.

Това беше Манка Черминова. Когато ми подаде ръка, дъхът ми секна и гледах изумено. Това беше моята позната от улица “Хус”. По нейното чисто лице също пробягна усмивка на изненада. Но и двамата не казахме нищо. Щирски систематично я наричаше Манка. Изглежда, тя не харесваше своето име. Не знам защо. Вместо в неуспешните боти хубавите ѝ крака бяха обути в елегантни обувки, въпреки че тротоарите тънха в киша и кал. Беше с копринени чорапи с нишки от ламе, които по това време бяха на мода. Така към младия “Деветсил” се присъединиха още двама млади членове – художници, твърде интересни хора. И двамата приемаха с цялото си сърце Пикасо и Брак, но на нас в началото ни се стори, че младата художничка рисува в сянката на своя по-възрастен приятел. Скоро обаче стана ясно, че не беше точно така. Малко след като двамата млади художници дойдоха сред нас, техните кубистични картини станаха по-лирични, очевидно под влиянието на поетизма, който с Тайге и Незвал трескаво бяхме изфантазирали и вече пропагандирахме. И когато след няколко години Андре Брютон отвори към света прозорците на сюрреализма, Незвал, Тайге и тези двама художници с охота приеха богатите възможности, които предлагаше неговият фантастичен и необятен свят. А самобитният женски талант на Мария Черминова се беше проявил много преди това.

Бедният Щирски! Последните години от младостта си той прекара в тежко боледуване. Умря млад по време на войната в разцвета на творческите си сили. Такава беше съдбата и на неговия род. Баща му бил алкохолик и умрял по ужасен начин. В пияно състояние паднал върху една запалена печка и буквально изгорял. Щирски сам разказваше за това.

Манка седеше неотльчно до леглото му.

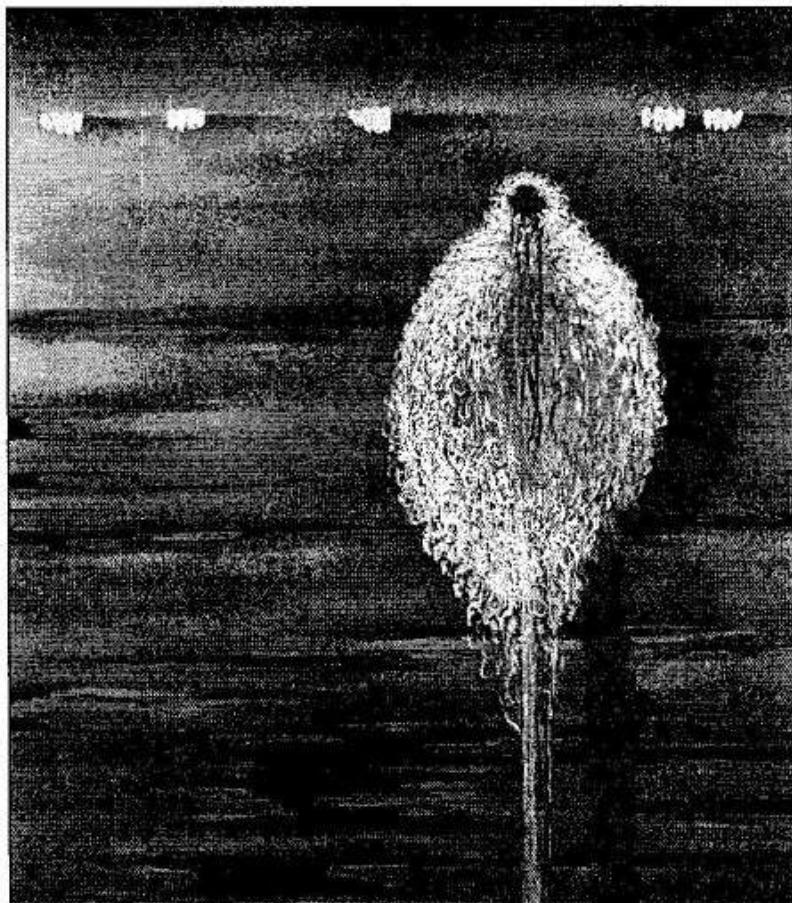
Но нека не изпрашвам събитията.

Приехме Щирски и Манка между нас с радост и приятелско чувство. Искрено се възхищавахме на техните картини. Бяха наистина интересни.

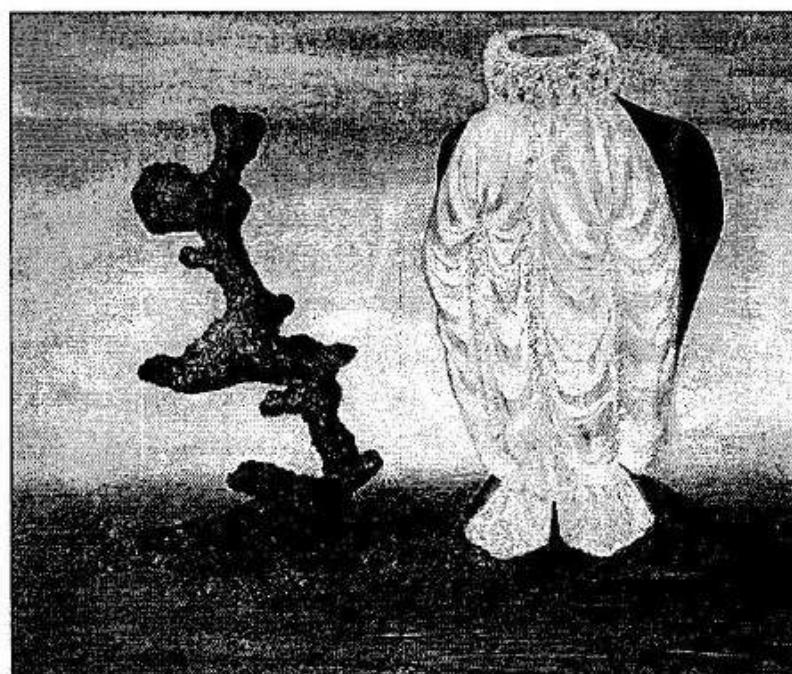
Към тях двамата по-късно се присъедини и не толкова известният като художник, защото не беше така талантлив като тях, Иржи Йелинек от Бероун. Затова пък беше добър приятел. Вече не си спомням неговите картини. Те не бяха и много. През войната беше екзекутиран заради самоотвержената си нелегална дейност.

Мария Черминова дълго ни молеше с Незвал да ѝ измислим някакъв подходящ псевдоним. Дойдоха ни наум поне дузина имена, но нито едно не ѝ харесваше. На нас впрочем също. Освен едно. Седяхме с Манка сами в "Народното кафе-не", а на нея ѝ предстоеше изложба. За нищо на света не искаше да се появи на изложбата със своето име. Когато за малко излезе да си вземе някакво списание, написах върху салфетката с големи букви ТОАЙЕН. След като се върна и прочете името, прие го без колебание и го носи и до днес; никой няма да я нарече по друг начин, а истинското ѝ име съществува вероятно само в задграничния ѝ паспорт, който отдавна вече е невалиден.

Очевидно тя беше забравила този миг на ъгъла на "Народното кафе-не". След много години в Париж имаше среща с нея и на въпроса на един чех

Тоайен, Ужас, 1937

Тоайен, Утринна среща, 1937

каза, че името ѝ произлизало от френската дума *citoyen*¹⁷. Това изглежда твърде правдоподобно, но не е точно така. Вярно е, че се появи малко насила, но не и от тази толкова популярна френска дума. Като кръстник в известен смисъл се провалих. Жалко, защото, ако не беше забравила, щеше да има малък спомен и за прозореца на това вече затворено кафене, и за хубавия миг от нашите млади години.

Незвал, който по това време работеше в редакцията на Масариковия научен речник, както винаги беше малко нетърпелив и припран. Не дочака работата по речника да стигне до буквата Т и тъй като готовите ръкописи стигаха едва до Č¹⁸, написа набързо статията за Черминова Мария. Написа я вдъхновено и с възторг. Когато томът излезе, пресата обърна внимание на тази статия, тъй като твърде малко хора познаваха Черминова. Мисля, че малцина художници от следващите томове получиха такова признание.

И все пак беше мило и хубаво момиче. Всички я обичахме, какво пък толкова!

Както не обичаше своето име, така не обичаше и своя женски пол. Говореше само в мъжки род. На нас в началото това ни се струваше малко необично и дори гротесково, но с времето свикнахме.

Прекрасен беше среднощният разговор на една пражка улица. Бяхме се заседели на чаша вино, а навън беше студено. Тоайен живееше у сестра си до гара Смихов. Зет ѝ беше там началник. Извикахме такси и качихме Манка в колата. Преди да потегли, тя отвори прозореца, прегърна Тайге през врата и с печален глас му каза:

– Сбогом! Аз съм един тъжен художник.

На свой ред Тайге “го” прикани да си седне на местенцето, пожела “му” хубаво да се наспинка! И лека нощ!

Но тя едва ли го чуваше, колата беше потеглила и отнасяше тъжната художничка към Смихов. Не приемахме на сериозно нейната тъга. Тоайен беше жизнена и весела и не си подбираше приказките, тъй че с нея ни беше винаги добре.

Пражките кафенета! Днес малкото, което е останало от тях, не може да бъде свидетелство за живота в кафенетата между двете войни. Те си имаха свой, понякога доста различен характер. В най-тихите от тях ходеха студентите да учат, а читателите на вестници имаха достъп до цялата тогавашна европейска преса. Някои чуждестранни вестници пристигаха още същия ден, в който излизаха. В центъра на града кафенетата бяха пищни, пренаселени с дами от демимонда. В тези кафенета сервитъорите се бръснаха два пъти на ден, което тогава ми се струваше невероятно. И, разбира се, имаше кафенета, където ходеха творците на изкуството. В “Славия” – предимно актьори. Ние също отивахме там, когато искахме да сме сами. Но в “Народ-

¹⁷ *Citoyen* (фр., чете се “ситоайен”) – гражданин – Б. пр.

¹⁸ Č е четвъртата буква в чешката азбука. Това е началната буква на фамилията Черминова (*Čermínová*) – Б. пр.

ното кафене”, днес вече затворено, бяхме всеки ден. По едно време ходехме и в “Метро”.

В “Юнион”, което се намираше в двореца на ъгъла на улиците “Народни” и “Перщин”, се ходеше преди много години. Когато краят му се виждаше – беше доста занемарено, – го навестяваха само пенсионери, приятели и дължници на сервитьора Патера. Аз също му дължа две кафета. В кафенетата през зимата ходеха влюбени, за да се държат за ръце под масата. В “Народното кафене” влюбените момчета поръчваха на своите приятелки замразен ориз с праскови и сметана.

Старите стихове на Гелнер¹⁹, където поетът се прощава с виенските кафенета, бяха за нас малко неразбираеми.

А как ще ми липсват шантаните тута,
в тях бедният хор своята песен изпя.
Обичам бистрата със тяхната скука.
Две млади години аз в тях пропилих.

A s šantány se těžce loučit budu,
v nichž večer chudý sbor své písňe pěl,
i s kavárnami. Mám tak rád jich nudu.
Dvě mladá léta jsem v nich prodřepěl.

В нашите кафенета нямаше скука. Тъкмо обратното. Те ехтиха от смях, от тропот на стъпки, от местене на столове и кресла, от звън на чинии и чаши. Не, никак не беше тихо в тях. Освен до обяд. Но от едно ранно посещение ми остана горчив спомен. В кафенето се дискутираше, правеха се планове, страстно се спореше и никога нямах усещането за изгубено време. Там имаше почти всички списания за култура и ценни чуждестранни списания с илюстрации. Еротичното “La vie parisienne” („La vie parisienne”, бълг. “Парижки живот”) вървеше от ръка на ръка и само след няколко дена беше раздърпано като знаме след война. Дамите старательно разглеждаха чуждите модни журнали, а някои съвсем безцеремонно си откъсваха цели страници, когато сервитьорът не гледаше към тях. И се усмихваха, когато сервитьорът, който сам купуваше и плащаше списанията, изпадаше в бяс.

След една безсънна и прекарана в дебати нощ с Хора²⁰ се озовахме в полупразното “Народно кафене”.

Сутринта на гардероба нямаше никого, тъй че нахвърляхме палтата и шапките си по празните столове и продължихме дългия нощен разговор. Само преди седмица се бях оженил и жена ми от своите спестявания ми беше поръчала за ритуала в кметството красив реглан от английски плат, а в магазина на Чекан ми купи официална шапка от велур и ръкавици от еленова кожа. Дори и с бамбуков бастун ме обзаведе. Тогава се носеха. Очевидно

¹⁹ Франтишек Гелнер (1881–1914) – поет антисимволист, който въвежда в поетическата образност различните лица на града и с неподправена естественост пресъздава специфичната атмосфера на кафенетата и кръчмите. – Б. пр.

²⁰ Йозеф Хора (1891–1945) – поет, водеща фигура на чешката междувоенна култура. В началото създава импресионистична лирика, а после се ориентира към социално ангажираната поезия. – Б. пр.

в този вид съм изглеждал доста необичайно. Всички си правеха майтап с мен. Когато след два часа тръгнахме да си ходим, на стола нямаше нито палто, нито шапка, нито ръкавици. Нито дори бамбуков бастун. Хора студено отбеляза, че това е наказание за прекомерната елегантност. Стана ми мъчно. Поовехтялото пардесю на Хора, разбира се, се търкаляше на стола.

Никой не ходеше в кафенетата заради кафето. То беше пословично лошо. Двете крони за него бяха през зимата входен билет за топлина, а през лятото – за гъст тютюнев дим. Но пък си струваше заради приятелската атмосфера. В “Народното кафене” сядахме обикновено в ъгъла до прозореца. Малко встрани от нашата маса беше мястото на професор Пекарж²¹. Сядаше край висока купчина вестници. Пушеше “Виржиния” и понякога ни се струваше, че с едното ухо ни подслушва. Ами да слуша!

С госпожица Тоайен начело – но не, така никога не я наричахме – разлиствахме високомерно “Волне смери”²².

Къде са тези прекрасни, лудешки дни, когато за нас нямаше нищо свято! Бяхме млади, харесваха ни красивите елегантни госпожици и Тоайен всячески искаше да ни убеди, че и тя има този гръх. Мисля си обаче, че това беше само игра и част от нейната мъжка автостилизация, която си беше харесала. Пък и ние нямахме нищо против.

Архитект Бедржих Фойерщайн беше, струва ми се, малко по-голям от нас. Беше улегнал мъж и утвърден творец. В Бубенеч²³ довършваха по негов проект Военния географски институт – монументална сграда на бившата улица “Бучкова”, а в Народния театър имаше зад гърба си няколко постановки – остроумни, елегантни, с изненадващи решения. Когато с Тайге пристигнахме за първи път в Париж, не беше минал и час, когато срещнахме Фойерщайн. Заедно с Шима²⁴ ни посветиха в сложната красота на града. Доколкото си спомням, този елегантен и интересен мъж не приемаше някои от волностите, които си позволявахме в началото на творческата си кариера, каквато беше например първата изложба на “Деветсил”. По това време негови приятели бяха братя Чапек и “Твърдошийни”. Независимо от това се движехме заедно, беше ни близък, а впоследствие се привърза към нас. Отпращахме му се с искрено доверие и респект.

И този мъж изневиделица се влюби в Тоайен. Струва ми се, доста сериозно. За него се знаеше, че не му вървеше с момичетата. Сам си го беше

²¹ Йозеф Пекарж (1870 – 1937) – чешки историк с консервативни възгледи. – Б. пр.

²² “Волне смери” (“Volné směry”) – най-значимото чешко списание за модерно изкуство и литература преди Първата световна война. В него е отразен първият етап на чешкия модернизъм, свързан предимно със сецесиона, символизма и импресионизма. Негов създател и редактор е Манес. – Б. пр.

²³ Бубенеч – квартал в Прага. – Б. пр.

²⁴ Йозеф Шима (1891–1971) – един от най-значимите художници на това поколение, член на “Деветсил”. Отначало възприема естетиката на кубизма, экспресионизма и футуризма. Установява се в Париж, където още през 20-те години се свързва с френските сюрреалисти. – Б. пр.

признал. Затова беше разбираемо желанието му да довери на някого това свое пламенно чувство. И избра мен. Естествено, аз веднага казах на Манка. Очаквах да ме среже с няколко хладни думи. Но не. Прие това с усмивка, която би могла да означава всичко и нищо. Така един ден Фойерщайн се появи в кафенето и извади от куфарчето си една роза, опакована в смачкана хартия. Махна хартията и сложи цветето на масата пред Тоайен с думите:

За музата на “Деветсил”.

Манка не си падаше особено много по розите. Сложи красивото цвете в чаша с вода и повече не го погледна. Беше ме страх, че ще го остави на масата. Този начин на ухажване не ѝ беше особено приятен.

Вече не си спомням какво излезе от тази любовна история. Мисля, че нищо. Разсея се без шум. Също защото Фойерщайн скоро замина за Япония при чешкия архитект и строител Реймонд. Но думата “муза” остана да виси с облаците дим над масата.

Признавам си, че това определение за младата и хубава жена доста ми се понрави, макар че Тайге го коментираше с насмешка. Очевидно според него Тоайен не беше подходяща за подобна старомодна мисия, нито пък думата “муза” се вписваше в модерния речник. Затова пък аз тихомълком ѝ поверих тази величава роля. Макар да не беше пила с дъщерите на Зевс от свещения извор Хипокрена²⁵, който, както ни разказваше в гимназия “Жижка” учителят Ентихлер, бликнал под удара на копитото на Пегас. Манка не им отстъпваше по хубост, обичаше поезията, тогава защо не!

На Фойерщайн не му провървя в живота. Тежко нервно заболяване го подгони чак до моста “Троя” и той сложи край на живота си с един скок във водата. Беше изключителен човек и творец. Незвал написа за него хубаво стихотворение. Мисля обаче, че заслужава още по-хубаво.

С присъствието си в “Народното кафене” Тоайен създаваше приятна творческа атмосфера. Участваше във всички разговори и полемики и имаше непоклатима вяра в изкуството. Всеки я харесваше. Тази атмосфера тя създаваше и със своя женски чар. Тоайен ме подтикна да преведа цикъл лесбийски сонети на Верлен. Три от тях публикува Щирски в своето “Erotické revu” (“Erotické revu”), което тогава издаваше. Единият от тях е хубав²⁶.

²⁵ Хипокрена (гр. мит.) – извор в планината Хеликон, край който се събират музите и поетите, за да черпят от неговите чудотворни води поетическото си вдъхновение. – Б. пр.

²⁶ Тук Сайферт представя своя превод на един от сонетите на Верлен, но смятаме за неуместно да го дадем в превод на български. Ето и превода на Сайферт.

Chovanky

S mladší svou sestrou ve světnici spává
Jedně je patnáct, druhé šestnact lét
noc dusná snese se co nevidět,
tvář plane jim jak jahodová šťáva.

Веднага след войната – Щирски вече не беше сред живите – Тоайен замина за Франция. Изчезна в Париж като в снежна виелица. Дали във Франция пада толкова гъст сняг като у нас? Не знам. Изгуби се в пороя от светлинни по булевардите. Или се сля с блъсъка на брилянтите, които експонират на “Рю дьо ла Пе”. Стана французойка и кой знае кога отново ще ми се Карловия мост.

Вече не ставам толкова рано. И много рядко стихове ме измъкват от завивките. Обичам да си поспивам дори и когато цялото небе е розово. Старият човек и при най-малкото вълнение е готов да се разплачне. И често заспива, дори да гърмят барабани. Старите хора заспиват, за да свикват, докато склопят очи завинаги и заспят за няколко поредни вечности.

Вече е мъртъв и Тайге, и Незвал. Мъртви са Щирски, Фойерщайн, Вахсман и Музика²⁷. Умряха Йозеф Хавличек²⁸ и Хонзик²⁹, мъртви са поетите Халас, Бибъл, Хоржейши, Ванчура и Хора. Отдавна са в отвъдното мнозина от тези, с които сме живели и сме се веселили.

С Тоайен останахме тук сами. Неотдавна ми изпрати поздрав от Париж.

И моето време вече изтича. Но имам безразсъдни и неизпълними желания. Искам да доживея следващото хилядолетие³⁰. Поне за ден-два, поне за три дни да надзърна в по-хубавите времена на идващите години.

Както и да го гледаме, нашето хилядолетие беше като касапски парцал в скотобойна. Понякога от него течеше гъста и черна кръв.

Превод от чешки: Жоржета Чолакова
Редактор на превода: Гинка Бакърджиева

Pro pohodlí se každá vysvléká
z košílky jemné, vonné naposled
a starší nastavuje sestře ret
a líbá ňadra mladička a hravá.

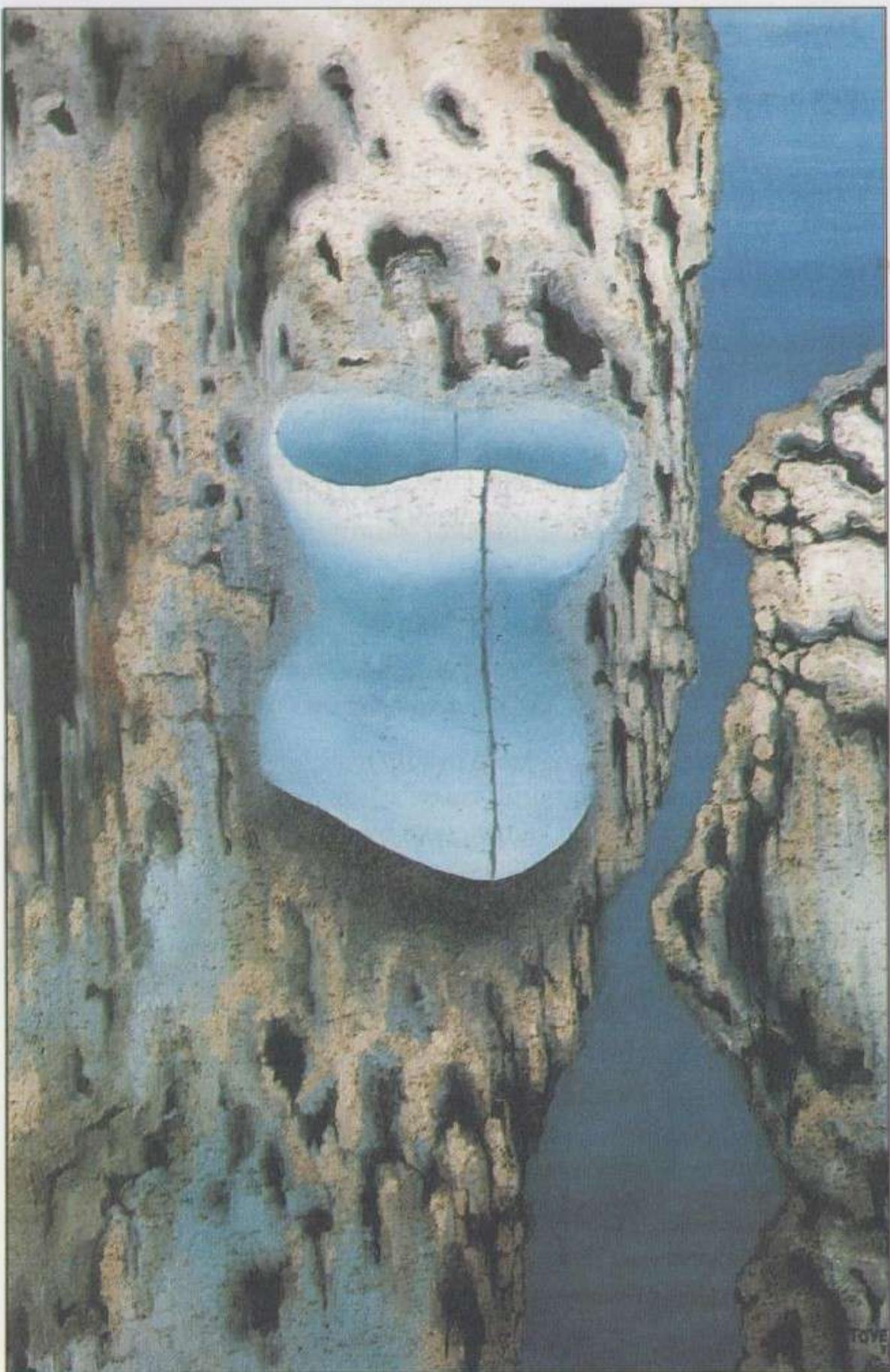
Pak divoce k ní klekne na kolena,
tvář na břicho ji vtiskne a ret sténá
v tom plavém zlatě, v šedých stínech těla,
zatímco mladší počítá v té chvíli,
v nevinnosti své smíchem uzardělá,
valčíky, jež jí v tanci přislibili.

²⁷ Франтишек Музика (1900–1974) – художник, типограф, илюстратор, сценограф, член на “Деветсил”. – Б. пр.

²⁸ Йозеф Хавличек (1899–1961) – архитект, член на “Деветсил”. – Б. пр.

²⁹ Карел Хонзик (1900–1966) – архитект, член на “Деветсил” – Б. пр.

³⁰ Ярослав Сайферт умира през 1986 г., т. е. желанието му е да доживее XXI век. – Б. пр.

Тоайен, *В хралупата*, 1937